Belasting zonder Overheid

Van een evenwichtig stelsel naar sluiting in kringen — J.Konstapel, Leiden, 3-11-2026

Aanleiding

Op 2 november 2026 verscheen in het FD een interview met Oscar Schouw, oud-ambtenaar van Financiën, over zijn rapport Op weg naar 2040: één heffing per grondslag, een vlaktaks boven een belastingvrije som op het bestaansminimum, progressie vanaf ongeveer €75.000, realtime inhouding en een aparte datahub voor inkomensondersteuning. Naast dat interview ligt het ambtelijke rapport Belastingen in maatschappelijk perspectief – Bouwstenen (ABDTOPConsult, februari 2024).

De vraag van dit onderzoek: wat is een evenwichtig stelsel, met de vacuum.net-theorie als basis? Het onderzoek liep in drie stappen: de feiten over het Nederlandse stelsel, een vergelijking van de 38 OECD-landen, en een vergelijking met ruim dertig voorbeelden van functies die zonder staat zijn of werden georganiseerd. Elk cijfer is nagerekend of naast een tweede bron gelegd.

Waar het huidige stelsel uit balans is

In 2025 bedroegen de belasting- en premieontvangsten €460,5 mld (CBS). Daarvan komt 53% uit arbeid, 24% uit consumptie en 14% uit kapitaal. Tegelijk gaat €21,6 mld aan toeslagen naar circa 6 mln huishoudens: twee stromen in tegengestelde richting.

Onevenwicht	Feit	Bron
Grondslag versmald	190 fiscale regelingen, samen €163 mld derving	Bouwstenen
Zelfde grondslag meermaals belast	Eigen woning: eigenwoningforfait, OZB en waterschap, alle drie op de WOZ-waarde	Schouw; Rendement
Tarieven vermenigvuldigd	Overdrachtsbelasting 4 tarieven, energiebelasting 6 tariefkolommen	Belastingdienst
Terugvordering	Voorschot op geschat inkomen, afrekening op jaarinkomen	Bouwstenen; Commissie Sociaal Minimum
Marginale druk gestapeld	4–5% boven 70% marginale druk	Bouwstenen; SZW
Druk niet progressief	Ca. 40% voor het midden, 21% voor de top 0,01%	CPB 2022; NOS
Werkenden ongelijk belast	Werknemer, zzp'er en dga in drie regimes	Bouwstenen; CPB
Vermogen geconcentreerd	Top 1% bezit 75% van het aanmerkelijk belang (€431 mld)	Bouwstenen; IBO 2022
Box 3 vastgelopen	Raad van State 2-11-2026: wetsvoorstel intrekken, in 2030 vermogenswinstbelasting	Accountancy Vanmorgen

Evenwicht in het net

De grond van de theorie is de trinity −1, 0, +1, die optelt tot nul. Een venster van drie trits sluit als de som 0 mod 3 is. Nagerekend: van de 27 vensters sluiten er 9, precies die waarin alle trits gelijk of alle verschillend zijn. Wat niet sluit, gaat door als spanning (N2); wat op de ene schaal niet sluit, is materiaal van de volgende (N5).

Vertaald naar een stelsel is een passage een geldstroom, en heeft elk huishouden per venster drie standen: +1 afdracht, 0 rust (de belastingvrije zone) en −1 ontvangst. Daaruit volgen acht criteria:

Criterium	Element van de theorie	Betekenis voor een stelsel
E1 Eén adres	Elk getal heeft één adres (T12)	Dezelfde passage heeft één heffingsadres, ongeacht rechtsvorm of leefvorm
E2 Gelijke naad	Een naad sluit alleen tussen identieke vensters (T11)	Heffing en ondersteuning in hetzelfde venster
E3 Eerste passage	De eerste passage legt de richting vast (N3)	Heffing bij de bron, op het moment van betaling
E4 Gesloten patroon	Alleen alle-gelijk of alle-verschillend sluit (T3–T4)	Tarief vlak óf strikt oplopend; geen mengsel van plateaus en pieken
E5 Overdracht	Wat niet sluit is materiaal van de volgende schaal (N2, N5)	Wat binnen een leven niet sluit, sluit bij schenking of erfenis
E6 Grens	Lading verandert alleen aan een grens (T22)	Afwijking alleen bij grenspassage
E7 Grootboek	Verlies is boekhouding op het net (Physics T6)	Niet-gebruik en terugvordering in de boekhouding
E8 Toestand	Respons is een toestandsfunctie (N4)	Progressie als één functie van de toestand

Alle tien onevenwichten uit de tabel hierboven zijn te herleiden tot een schending van één van deze criteria. Evenwicht is in het net daarmee een eigenschap van sluiting, geen gewenste verdeling. De hoogte van de druk en de mate van progressie zijn parameters. Schouws vlaktaks en het voorstel in Bouwstenen voor meer schijven voldoen allebei aan E4; het huidige stelsel, met twee schijven en afbouwende kortingen en toeslagen, voldoet daar niet aan.

Wat andere landen laten zien

De 38 OECD-landen verschillen in druk van 17,7% bbp (Mexico) tot 44,0% (Denemarken). Nederland staat met 39,3% op plaats 10. Gemeten bij gelijke welvaart en met correctie voor regio komen vier verbanden naar voren:

- **Herverdeling.** Elk procentpunt druk meer gaat samen met een Gini die 0,004 lager is en armoede die 0,33 procentpunt lager is.
- **Vertrouwen.** Elk procentpunt druk meer gaat samen met 1,2 punt minder vertrouwen in de overheid. Een groter aandeel directe inkomstenbelasting gaat samen met meer vertrouwen (+0,34 punt per procentpunt).
- **Besteding.** Onderwijsuitgaven hangen het sterkst samen met geluk; hoge rentelasten gaan samen met lagere PISA-scores.
- **Nederland** staat waar zijn welvaart het voorspelt: 2e op werkgelegenheid, 6e op armoede en PISA. Het haalt 31% van de ontvangsten uit sociale premies, Denemarken 0,2%.

Dit zijn samenhangen tussen landen op één moment, geen bewezen oorzaken. Van de 128 geteste verbanden blijven er 22 over na correctie voor toevallige treffers. De lezing via het net: meer passages over meer adressen geven meer open naden; dezelfde passages over één adres sluiten beter.

Kan het zonder overheid?

Voor elke functie die nu bij de overheid ligt, zijn voorbeelden gezocht waar die functie zonder staat werkt of werkte. Het resultaat per terrein:

Functie	Voorbeelden	Wat werkte	Waar het brak
Sociale bescherming	Gildebussen (1450–1798), Amish (410.955 personen), Lagun Aro (30.101 leden), fraternal societies (18 mln leden, 1920), waqf	Dragen de risico's van eigen leden, soms eeuwenlang	Wie buiten de kring valt; selectie op gezondheid; catastrofale kosten
Water en wegen	Waterschappen (vanaf 1255), Tribunal de las Aguas (11.691 leden), subak, Zweedse wegverenigingen (76% van het net)	Kleine eenheden, genest tot ca. 10^4 gebruikers	Baat voor niet-betalers; dijkdoorbraak; monopolist bij een knelpunt
Recht	IJslandse Vrijstaat (930–1262), xeer, eBay (60 mln geschillen/jaar)	Compensatie en uitsluiting binnen een kring	Concentratie van geweld; inlijving door een staat
Defensie	Costa Rica, Liechtenstein, IJsland, schutterijen, Zwitserse militie	Burgerplicht en bondgenootschap	Geen enkel stateloos voorbeeld tegen een staat
Verrekening	Hawala, WIR (82.800 deelnemers op de piek), Sardex	Alleen de instructie reist; onderling krediet	Witwassen; krimp versterkt zichzelf
Onderwijs en verzekering	Private scholen Hyderabad/Lagos (65–75%), Lloyd's, broodfondsen	Op grote schaal ontstaan	Toegang die dichtgaat; omvang beperkt

Gebieden zonder inkomstenbelasting financieren zich allemaal met een rente uit grond of bodem of met vergoedingen: Alaska keert uit zijn oliefonds $1.000 per inwoner uit (2025), Brunei haalt 70% uit olie en gas, Sark heft alleen op eigendom.

Het ontwerp: drie stromen

Na drie toetsrondes blijft een ontwerp over waarin de belasting verdwijnt en de overheid krimpt tot één protocol over hoe afspraken worden gemaakt en nagekomen. Het rust op drie stromen, elk met een bestaand voorbeeld:

1. **Daden in de kring (MAZE-bank).** Zorg, hulp, onderwijs en klussen worden geboekt als bevestigde daad. Er zit geen geld in de kring, dus er valt niets uit te putten. Daarop gingen vóór 1911 twee derde van de kleine Engelse onderlinge fondsen failliet.
2. **Een vergoeding voor gemeengoed, uitgekeerd als gelijk dividend.** Wie grond, water of bodem gebruikt, betaalt naar oppervlak, zoals bij de waterschapsomslag per morgen. De opbrengst gaat gelijk naar iedere inwoner, zoals bij het Alaska-fonds. Zo bereikt het ook wie in geen enkele kring zit.
3. **Een stichting bij overdracht, naar het voorbeeld van de waqf.** Bij overlijden of overdracht gaat een deel van het vermogen naar een eeuwigdurende stichting voor gemeengoed. Ottomaanse waqfs hadden eind 18e eeuw een inkomen van ongeveer een derde van de staatsinkomsten.

Getoetst aan de criteria: een daad heeft één adres en sluit bij de bevestiging (E1, E2, E3); de vergoeding hangt af van het gebruikte oppervlak, een toestand en geen inkomen (E8); bij de stichting sluit de rest op de volgende schaal (E5); de kroniek is het grootboek (E7); euroverkeer komt alleen aan de grens van de kring voor (E6).

De vijf faalwijzen uit de voorbeelden worden regels in het protocol: geen selectie op gezondheid, de baat achter de dijk telt mee, knelpunten zijn gemeengoed, nesting van kringen voor catastrofale risico's, en de kroniek telt bevestigde daden in plaats van sterren.

Wat nog niet sluit

1. **Defensie tegen een staat.** Geen enkel stateloos voorbeeld verdedigt zich tegen een staat. Met burgerplicht en een bondgenootschap blijft dit de enige taak die een collectief buiten de kringen vraagt.

2. **Is de vergoeding een belasting?** Ze is verplicht voor wie grond of water gebruikt, maar heeft één grondslag en gaat gelijk terug naar iedere inwoner in plaats van naar een begroting. Het antwoord hangt af van de definitie.
3. **De omvang.** Of de vergoeding voor gemeengoed en de daden samen genoeg opleveren, is nog niet berekend. Het CBS waardeert grond niet los van de opstal.
4. **De overgang.** Elk voorbeeld bestaat nu dankzij erkenning door een staat. Bij de MAZE-bank is dat het lopende gesprek met de Belastingdienst.

Bronnen

- FD: interview Oscar Schouw (2-11-2026)
- The Vacuum.Net Theory – Ninth Edition
- CBS: inkomsten overheid 2025
- NOS: CPB over de belastingdruk
- Accountancy Vanmorgen: Raad van State over box 3
- OECD Revenue Statistics 2025
- Eurostat: uitgaven naar functie (COFOG)
- Socialist Health Association: A Nation Insured
- Rohrer & Dundes: Amish health care
- Yaqeen: opkomst en ondergang van waqfs
- UNESCO: Water Tribunal Valencia
- Ostroms ontwerpprincipes
- Leeson: Better off stateless
- Wereldbank: hawala in Kabul
- Stodder: WIR
- Alaska Permanent Fund Dividend 2025
- Konstapel: de MAZE-bank (19-9-2026)